
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.111.62(477)

В. Ф. Савченко, д. е. н., професор,
заслужений економіст України**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ**

Анотація. Досліджено трактування поняття «власність» за останні сторіччя та його сутність у сучасному світі. Проаналізовано форми власності, види приватизації, ситуацію у загальнодержавній, муніципальній та комунальній власності, становище з інтелектуальною власністю. Надано пропозиції щодо посилення державного регулювання відносин власності в Україні.

Ключові слова: власність, приватизація, загальнодержавна власність, муніципальна власність, комунальна власність, інтелектуальна власність, ефективність, корпорація.

В. Ф. Савченко, д. э. н., профессор,
заслуженный экономист Украины**ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТНОШЕНИЙ СОБСТВЕННОСТИ
В РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ**

Аннотация. Исследована эволюция понятия «собственность» за последние столетия и его сущность в современном мире. Проанализированы формы собственности, виды приватизации, ситуацию в общегосударственной, муниципальной и коммунальной собственности, положение с интеллектуальной собственностью. Аргументированы предложения относительно усиления государственного регулирования отношений собственности в Украине.

Ключевые слова: собственность, приватизация, общегосударственная собственность, муниципальная собственность, коммунальная собственность, интеллектуальная собственность, эффективность, корпорация.

V. F. Savchenko, Doctor of Economics, Professor,
Honored Economist of Ukraine**STATE REGULATION OF PROPERTY RELATIONS IN A MARKET ECONOMY**

Abstract. The evolution of the concept of "ownership" over the past century and its essence in the modern world are investigated. The forms of ownership, types of privatization, the situation in the national, municipal and communal property, position of intellectual property are analyzed. Proposals for strengthening government regulation of property relations in Ukraine are reasoned.

Keywords: ownership, privatization, national property, public property, communal property, intellectual property, the effectiveness of the corporation.

Актуальність теми дослідження. Приватизаційні процеси, які відбулися в Україні, не дали очікуваного позитивного результату і потребують подальших дій як у теоретичній площині, так і шляхом практичної реалізації.

Постановка проблеми. Необхідність державного регулювання відносин власності потребує вироблення пропозицій щодо його конкретизації, теоретичного осмислення і реальних дій на всіх рівнях влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі розгляду питань власності приділяється значна увага. В останні роки своїми напрацюваннями відомі такі вітчизняні вчені: Л. А. Биченко, І. В. Бовгунівська, Л. О. Головка, І. В. Гуськова, О. О. Капович, Н. Г. Клименко, Ю. А. Лузан, Т. В. Мамрош, Л. Г. Олейнікова, Г. В. Теплінський та інші. Проте потребує додатко-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

вого вивчення комплексне дослідження взаємодії і еволюції різних форм власності, включаючи інтелектуальну.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичні і практичні аспекти приватизації та функціонування різних форм власності, державне регулювання цих процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Теоретичним питанням сутності відносин власності, їх еволюції та життєдіяльності у сучасних умовах приділена значна увага зарубіжних і вітчизняних вчених.

Французький економіст, засновник школи фізіократів Франсуа Кене (1694-1774) у свій час запропонував ідею «природного порядку», який ґрунтується на економічній свободі та недоторканості приватної власності.

Для Адама Сміта (1723-1790) власність була синонімом багатства. Підприємницьку приватну власність, її примноження на індивідуальному та національному рівнях він вважав основним стимулом суспільного розвитку. Погляди А. Сміта на власність поділяв видатний англійський економіст епохи промислової революції Давід Рікардо (1772-1823).

На думку німецьких економістів К. Маркса та Ф. Енгельса, специфіка відносин власності і спієвіснування її різних форм об'єктивно зумовлена ступенем розвитку продуктивних сил. Обґрунтовуючи положення щодо історично обмеженого характеру відповідного виду власності, вчені заперечували природність і вічність приватної власності.

Марксистський політико-економічний підхід до аналізу відносин власності наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. був підданий критиці представниками німецької історичної та соціальної шкіл, які визначали власність як невід'ємну рису особистості, нерозривно пов'язану з її духовним самовдосконаленням.

Український економіст Михайло Туган-Барановський (1865-1919) в одній із своїх праць стверджував: «Несправедливість та гноблення полягають не в тому, що людина захоплює знаряддя праці або земельну ділянку, а в тому, що одна людина позбавляє всього цього інших людей...»

Реформація у країнах Західної та Центральної Європи дала поштовх до зародження капіталізму, що, у свою чергу, підштовхнуло до виникнення «протестантської етики», відомої з праць М. Вебера. На відміну від попередніх вчень, протестантська етика вважала підприємців, чия діяльність спрямована на одержання прибутку законними способами, досить шановними людьми, адже завдяки їх діяльності покращується добробут усього суспільства [1, с. 29-31].

З наданих висловлювань відомих економістів останніх трьох століть можна зробити узагальнення, що поняття приватної власності трактувалося не завжди однозначно, проте все-таки в цілому позитивно, особливо що стосується постулатів ринкової економіки. Перейдемо до дослідження відносин власності у сучасних умовах.

Інститут власності, який визнано найголовнішою економічною категорією, складається з двох інститутів – приватної та неприватної власності.

Інститут приватної власності може функціонувати в наступних формах: індивідуальна – власником є одна особа; сімейна – власниками є члени сім'ї; колективна(корпоративна) – приватні власники здійснюють колективне управління. Кожна людина має право бути власником засобів виробництва і результатів праці.

Інститут неприватної власності передбачає суспільного чи колективного власника. При цьому власність має наступні форми: державна – власником є держава, конкретно в Україні Фонд державного майна; комунальна (муніципальна) – власником є міська(селищна, сільська) рада; кооперативна – власником є кооператив; колективна (змішана) – приватні та неприватні власники передають свою власність у колективне управління.

Власність, на наше переконання, є основою формування відносин, що забезпечують наявність господарського змісту. Її властивістю є здатність приносити прибуток і нагромаджуватися завдяки цілеспрямованій та ефективній праці.

Ефективність національної економіки в першу чергу визначається формою власності на основний та обіговий капітал, землю, результати праці. Ефективна ринкова економіка побудована на переважній приватній власності і створенні механізму, що забезпечує її нарощування у вигляді нерухомості, землі, основних та оборотних засобів, цінних паперів тощо.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Кожен суб'єкт ринкових відносин реалізує власні інтереси. Ринкові умови повинні бути сприятливими для такої діяльності, щоб не допустити спаду виробництва та зниження доходів. Відчуження власника від об'єкта власності знижує його інтерес до виробництва і послаблює ефективну працю, а також спонукає до "тіньових" схем задоволення потреб. Неприватна власність має узагальненого неконкретного власника. Вона відчужена від конкретної людини, чий інтерес звужується до розміру заробітної плати. На відміну від цього, інтерес власника розповсюджується на весь процес розширеного виробництва: збільшення прибутку; зниження витрат виробництва; залежність оплати праці від її затрат та продуктивності.

Разом з тим види власності мають бути в різних формах. Переваги того чи іншого виду повинні виявлятися у конкурентній боротьбі. Співвідношення форм власності мають бути динамічними і економічно та соціально гармонійними. Створення умов для конкуренції різних форм власності – сприятливий фактор зростання обсягів виробництва та підвищення якості продукції. Тому оптимальною і важливою складовою ефективного функціонування різних видів власності є цілеспрямована антимонопольна політика держави.

Між країнами спостерігаються істотні розходження у стратегіях приватизації, а також неоднаковий прогрес у здійсненні приватизаційного процесу. Практично в жодній постсоціалістичній країні прямиї продаж окремих підприємств стратегічним інвесторам не був головним методом приватизації. Він відігравав другорядну роль і в основному використовувався в країнах з багатими природними ресурсами.

Недолік прямого продажу полягає в тому, що даний метод приватизації є відносно повільним. Проте він забезпечує одночасне надходження державних та зовнішніх інвестицій для реструктуризації підприємств і полегшує передачу управлінських ноу-хау. З іншої сторони, масова приватизація забезпечує швидку зміну власності. Вона проводиться через викуп підприємств адміністрацією, працівниками чи за допомогою розподільних та ваучерних схем приватизації за участю всього населення. На відміну від прямого продажу, такі методи приватизації не генерують нових інвестицій і не супроводжуються передачею управлінських ноу-хау.

У більшості пострадянських країн переважає швидкий метод зміни форм власності шляхом викупу підприємств їх адміністрацією чи працівниками або за допомогою сертифікатних схем приватизації. Прихильники масової приватизації сподівалися, що такий підхід в кінцевому рахунку приведе до формування вузької групи зовнішніх власників у результаті скупівлі ними активів на вторинному ринку в тих, у кого вони виявилися після першого етапу приватизації. Прогнози не виправдалися, оскільки найбільш активними учасниками операцій на вторинному ринку були впливові інсайдери, зокрема менеджери. У результаті в даний час власниками підприємств у країнах є інсайдери з числа керівників компаній та численних працівників–власників, що займають домінуючий стан.

У багатьох випадках держава, як і раніше, зберігає значну частку участі в капіталі підприємств. Частка державних цінних паперів становить у середньому понад 15% у приватизованих компаніях в Албанії, Білорусі, Грузії, Литві, Польщі, Росії, Румунії і Україні та понад 30% у Болгарії, Словенії, Узбекистані та Хорватії.

Земельна реформа у країнах з перехідною економікою включає у себе три наступні складові: приватизацію землі, тобто зміну структури власності; розформування великих державних і колективних господарств та створення більш дрібних виробничих одиниць; створення можливостей для необмеженої переуступки землі.

Розформування великих господарств і утворення численних невеликих земельних ділянок не надають можливостей для підвищення ефективності, незважаючи на зміну власності. Проте процес концентрації власності на землю тільки за допомогою ринку, на нашу думку, може в довгостроковому плані привести до появи великих сільськогосподарських підприємств завдяки економії, обумовленій ростом масштабів виробництва і можливостей доступу до фінансових джерел та послуг. Альтернативним варіантом є створення асоціацій сільськогосподарського спрямування.

У законодавстві України у 1992 році було передбачено створення приватних господарств. У 2001 році Верховна Рада України прийняла Земельний кодекс, що передбачає продаж і купівлю

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

сільськогосподарської землі, починаючи із січня 2005 року. Проте на зазначений закон все ще діє мораторій.

У країнах пострадянського простору процес реформ у галузі сільськогосподарських земель здійснюється в два етапи: державні фірми перетворюються в колективні; приватні особи отримують сертифікати, які дають їм право на землю, що знаходиться в колективній власності. Проте зазначені сертифікати не надають фізичної ділянки землі. Тому земельна реформа не призвела до виникнення чітких прав власності на індивідуальні ділянки землі. Ситуація суттєво відрізняється від земельної реформи в країнах Центральної Європи, де для встановлення прав власності на земельні ділянки були використані різні методи, включаючи сертифікатну приватизацію, оренду державної землі і безпосередній розподіл земель серед сільських домашніх господарств.

Ситуація в Україні, як свідчить досвід проведення реформи, відбулася по двох основних і в той же час протилежних спрямуваннях: привласнення капіталу і отримання надмірних прибутків; залучення прямих іноземних інвестицій, диверсифікація виробництва, створення збалансованої економіки.

Для України більш привабливий другий тип приватизації, однак в реаліях переважив перший – привласнення майна підприємств вітчизняними олігархами, які отримують прибуток в основному через “тіньові схеми”, майже не здійснюючи структурної і технологічної реорганізації. Оскільки така приватизація призвела до застою у ринкових реформах, поляризації суспільства на найбагатших і найбідніших з практичною відсутністю середнього класу, вона потребує значного корегування.

В Україні проблему права власності ще не розв’язано. Багато об’єктів незавершеного будівництва не мають власників, оскільки незрозуміло, кому належать земля чи будівлі. Невирішене питання приватизації землі. Із зміною влади періодично виникають реприватизаційні процеси, які мають не законодавчий (правовий), а кон’юнктурний або політичний підтекст. Крім того, приватизація, не підкріплена іншими стабільними складовими ринкової економіки на достатньо відпрацьованому рівні, не призвела до інтенсивного способу виробництва та покращення показників роботи суб’єктів господарської діяльності.

Приватизація в узагальненому вигляді повинна здійснюватись для вирішення наступних проблем: наповнення ринків необхідною продукцією, зниження цін, зростання прибутків виробників; забезпечення ліберальних умов діяльності власників майна та капіталу; створення конкурентного середовища.

Важливим аспектом приватизації є отримання прибутків у досить далекому майбутньому, а не відразу. Однак в Україні, враховуючи нестабільність її економічних та політичних процесів, значне відставання в технічному рівні виробництва, особисту невпевненість у завтрашньому дні, власники здебільшого вбачають у своєму підприємстві лише джерело сьогоденного прибутку, а не основу майбутнього добробуту. Тому вони не проводять фінансових дій, націлених на його довготривалий розвиток.

В Україні переважно проведено акціонування (корпоратизацію) підприємств. Акціонування – це правова процедура перетворення державного підприємства на акціонерне товариство, яка передбачає поділ власності на велику кількість частин (акцій) відповідно до закону та їх розподіл між працівниками чи продаж населенню. Здебільшого в процесі акціонування контрольні пакети акцій отримують підприємства, решта виставляється на сертифікатні аукціони, де беруть участь окремі індивіди та інвестиційні фонди.

З огляду на теоретичні положення неінституціональної теорії, головною умовою приватизації є її відповідність теоремі Коуза: установлення оптимального розміру фірми, першочергове оформлення прав власності, мінімізація трансакційних та управлінських витрат. Інституціональна структура економіки України початку 90-х років не відповідала вимогам теорем Коуза, що призвело до негативних результатів. Аналіз ходу приватизації показав, що вона супроводжувалась суттєвими недоліками і зловживаннями. Переслідування політичних цілей зумовило масовість і швидкість приватизації. Відсутність чіткого законодавчого поля, а також обрані способи сприяли розкраданню державного майна.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Враховуючи необхідність удосконалення системи національної безпеки у сфері приватизації, з метою реалізації основних напрямків державної політики, визначених Законом України "Про основи національної безпеки України", для забезпечення умов сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів необхідно виходити з наступних факторів:

- визнати рівень нормативно-правового регулювання засад приватизації державного майна таким, що призводить до послаблення системи державного регулювання і контролю у сфері приватизації, зниження інвестиційної та інноваційної активності, зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки, ускладнює створення конкурентного середовища, а відтак посилює загрозу національним інтересам і економічній безпеці держави;

- вважати такою, що не відповідає національним інтересам, є дестабілізуючим чинником, практику, яка склалася внаслідок діяльності державних органів під час приватизації, насамперед здійснення з порушенням законодавства приватизації державного майна, зокрема підготовки об'єктів державної власності до приватизації, організацію їх продажу.

Інститут права власності в суспільстві виступає гарантом економічної й політичної незалежності кожного його члена. Значення системи інституту права власності, що формується в Україні, для розвитку економіки в цілому зумовлюється наступними обставинами:

- визначеність і стабільність, захист прав власника мають принципове значення для функціонування економіки на ринкових засадах;

- регулювання відносин власності з боку держави відбувається з урахуванням усіх аспектів соціально-економічного розвитку суспільства, а тому повинно здійснюватися комплексно;

- модель і система державного нормативно-правового регулювання відносин власності у суспільстві на макрорівні виступає однією з основних інституціональних складових поступального економічного зростання, фактором залучення інвестицій в українську економіку.

Фактором психологічного тиску на великий бізнес залишається невизначеність у перегляді підсумків приватизації. Жодна з конструктивних пропозицій – публічне політичне рішення про мораторій на перегляд підсумків у цілому, зниження термінів давності, диференціація можливих підходів до перегляду угод залежно від наявності кримінальної складової, прийняття детальних правил націоналізації та інше, які прозвучали на початку 2000-х років, не прийняті чи реалізовані надто формально. Аналіз недоліків етапів приватизації важливий для попередження помилок при подальшому проведенні приватизації земельних надр, землі, енергетики і об'єктів залізниці.

Необхідність публічного політичного мораторію на перегляд підсумків приватизації стає все більш очевидною. Він має поширюватися на всі приватизаційні угоди за виключенням тих, в яких явно були порушені чинні на той час законодавчі акти (як ознака корупції і кримінальної складової). Перелік останніх слід чітко визначити у спеціальному нормативно-правовому акті. За об'єктивності застосування правових актів на практиці таке рішення стало б серйозним обмеженням намагань псевдолегального перегляду власності у значних масштабах.

Після проведення приватизації згідно її програми (в розвинутих країнах ринкової економіки 15–20% підприємств залишилися у державній формі власності), Україні необхідно буде виправити помилки, вдосконалити механізм подальших дій, а також створити ефективну програму приватизації власності та судову систему, спроможну забезпечити дотримання прав даної форми власності [2, с. 36–41].

Останнім часом актуалізуються проблеми розвитку територій, що багато в чому пояснюється трансформацією відносин власності. Питання управління комунальною власністю посідають важливе місце у вирішенні даної проблеми.

Населений пункт має існувати як незалежний суб'єкт господарювання, що вирішує завдання територіальної громади за рахунок коштів місцевого бюджету та раціонального використання комунальної власності.

Ми маємо такі особливості комунальної власності в частині її функціонування:

1. Органи місцевого самоврядування використовують її для того, щоб впливати на поведінку господарюючих суб'єктів на користь населення і отримувати дохід.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

2. Комунальна власність повинна задовольняти колективні потреби населення (громадський транспорт, прибирання вулиць, протипожежна служба та ін.).

Тому комунальна власність має подвійний характер і поєднує в собі принципи прибутковості та соціальної корисності. Специфіка комунальної власності також полягає у складному характері її об'єктів. Вони створені для цільового використання, вирішують питання місцевого значення: задоволення житлово-комунальних, соціально-культурних і побутових потреб населення. Разом з тим об'єкти багатофункціональні, оскільки задіяні у вирішенні широкого кола територіальних проблем: забезпеченні доходів місцевих бюджетів за рахунок продажу чи оренди комунального майна; зміцненні соціальної інфраструктури через розвиток інститутів соціального захисту та забезпечення зайнятості; вдосконаленні транспортної, інформаційної інфраструктури, побутових та інженерних комунікацій; посиленні позицій малого та середнього бізнесу; розвитку ринкової інфраструктури тощо.

Право користування і розпорядження комунальною власністю належить членам територіальної громади. Проте на практиці ця правомочність є більше декларативною. Громада лише володіє комунальною власністю, передаючи право розпорядження і користування нею відповідному органу місцевого самоврядування. Таким чином, реальні майнові права відносно комунальної власності мають не місцеве населення, а обрані ним органи влади і посадовці місцевого рівня.

Ще однією особливістю комунальної власності є її монопольний характер. Вона монопольна за своєю суттю, що, з однієї сторони, дозволяє проводити цілеспрямовану несуперечливу політику, а з іншої – мати всі недоліки, характерні для монопольної діяльності.

Однією з причин низької результативності економічних реформ в Україні є недостатньо продумане проведення перетворень форм і стосунків власності, які є головною проблемою при формуванні системи управління комунальною власністю, оскільки на території населених пунктів розташовані об'єкти, що можуть знаходитися як у державній, так і в комунальній власності.

Реальна користь комунальної власності місцевим співтовариствам можлива тільки в тому випадку, коли вона ефективно використовується, тобто забезпечує зростання добробуту людей і постійно виконує поставлені перед нею завдання, підтримуючи в належному стані місцеву соціально-економічну систему [3, с. 144-145].

Правова база українського місцевого самоврядування розвивалася через ратифікацію Європейської хартії самоврядування. Українські фахівці з проблем розвитку місцевого самоврядування, творчо відпрацьовуючи дослідження відомих європейських вчених Д. Бейкера, Ф. фон Бонда-Бекмона, М. Гердегена, Д. Гола та інших, намагаються адаптувати відповідний зарубіжний досвід до реалій розвитку вітчизняного муніципального господарювання.

Розглянемо окремі питання європейських напрацювань в цьому спрямуванні. Щоб органи самоврядування країн ЄС виконували свої функції, структури управління місцевими справами реформуються за такими напрямками:

- населення муніципальних утворень ширше залучається до прийняття управлінських рішень і їх виконання;
- зміцнюються правові гарантії функціонування органів місцевого самоврядування і відбувається доопрацювання їх нормативно-правової бази;
- змінюється корпоративний менеджмент;
- проводиться приватизація муніципальних служб і розвивається система контракції між органами самоврядування та приватними корпораціями і підприємствами;
- посилюється державна підтримка місцевого самоврядування фінансовими та організаційними заходами.

У жодній європейській країні муніципальні підприємства не можуть продавати нерухоме майно, здавати його в оренду, віддавати в заставу, вносити у статутний капітал господарчих товариств та інше без згоди відповідних органів місцевого самоврядування. До того ж слід зазначити, що органи місцевого самоврядування розвинутих країн ЄС виходять з аксіоми переважання приватної форми власності над іншими формами.

Одним з важливих засобів розвитку муніципального підприємництва у країнах ЄС виступає муніципальний кредит. На початку 1990-х рр. інститут комунального кредиту став впроваджува-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

тися і в Україні, причому відразу у двох формах: облігаційні міські позики і комерційний комунальний банківський кредит. Проте вони, на відміну від країн ЄС, діють епізодично, не підтверджені конкретною нормативно-правовою базою і соціально-економічними факторами підтримки муніципального господарювання [4, с.191-193].

У зв'язку з тим, що обласні та районні ради поступово перетворилися в органи, що вирішують питання місцевого значення, держава була змушена створити на місцевому рівні структури, які мали відповідати за вирішення проблем державного значення, у тому числі управління муніципальною власністю. Такі органи отримали назву обласних державних адміністрацій (ОДА) та районних державних адміністрацій (РДА) і були безпосередньо підпорядковані Президенту України.

Відповідно до Указу Президента України від 14.04.1992 р. «Про положення про місцеву державну адміністрацію», найбільш суттєвими повноваженнями адміністрації у сфері управління муніципальною власністю стали:

- розгляд пропозицій щодо розміщення та розвитку підприємств, організацій і установ незалежно від форми власності, внесення пропозицій до відповідних органів управління, контроль за виконанням прийнятих рішень;
- погодження укладання контрактів з керівниками підприємств, які знаходяться у загальнодержавній власності;
- внесення пропозицій до проектів програм приватизації загальнодержавного майна на довірчій території;
- здійснення контролю за станом фінансової дисципліни, обліку і звітності на підприємствах, в установах та організаціях згідно із законодавством.

Створення ОДА та РДА сприяло ситуації, внаслідок якої органи місцевого самоврядування обласного і районного рівнів були практично усунені від процесу управління належним їм майном, що стало причиною напружених відносин між адміністраціями та радами відповідних рівнів, у ряді випадків призводило до відкритих конфліктів.

Проте завдяки зазначеним повноваженням місцевих державних адміністрацій багато в чому вдалося на територіальному рівні здійснити процес приватизації державної і комунальної власності з метою створення ефективного власника, розпочати формування принципово нового механізму управління муніципальною власністю на засадах ефективності і прибутковості [5, с. 207].

Доцільно зупинитись на проблемах регулювання відносин власності на рівні підприємств. Економічна реалізація відносин корпоративної власності пов'язана з привласненням доходу як результату підприємницької діяльності.

По суті, корпоративна власність відсторонена від її власників-акціонерів. Управління нею здійснюють наймані менеджери. Корпорація, згідно з І. Ансоффом, – це форма організації підприємницької діяльності, що передбачає часткову власність, юридичний статус і зосередження функцій управління в руках верхнього ешелону професійних керуючих, які працюють за наймом. Розходження між позиціями власників та менеджерів наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Позиції власників та менеджерів з окремих проблем

Проблема	Власники	Менеджери
1	2	3
Імідж менеджерів корпорації	Прагнення до економії	Розмір власних доходів
Вибір інвестиційного напрямку	Довгостроковий	Короткостроковий
Відношення до ризиків	Ризик щодо рішень, прийнятих найнятими управлінцями	Прийняття і втілення в життя рішень, за які не несуть відповідальності власним коштом
Ефективне використання прибутків	Одержання винагороди у вигляді дивідендів або капіталізації за ставкою, що не нижча норми прибутковості	Збільшення власного впливу корпорації і власних доходів

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Продовження таблиці 1

1	2	3
Відношення до корпорації	Як до одного з джерел власного забезпечення	Як до єдиного джерела доходу
Прагнення до встановлення контролю над корпорацією	У власників великого пакета акцій – сильне, у дрібного власника – низьке	Сильне
Стимули до злиття і поглинання, що здійснює корпорація	Одержання прибутку не нижче норми прибутковості	Як правило, збільшення власного впливу і задоволення амбіцій
Відношення до продажу корпорації	При достатній винагороді за продаж пакета акцій – позитивне	Як правило, негативне
Прагнення до здійснення особистих витрат за рахунок корпорації	Низьке – чим більша частка акціонерного капіталу, тим таке прагнення нижче	Високе

Джерело: [6, с.166], доопрацьовано автором

З погляду діючої на даний час класифікації управління корпоративною власністю доцільно виділити такі види власності: нерухоме майно, нематеріальні активи, пакети акцій, що перебувають у корпоративній власності. Найбільш актуальні завдання щодо практичного управління корпоративною власністю наведені на рисунку 1.

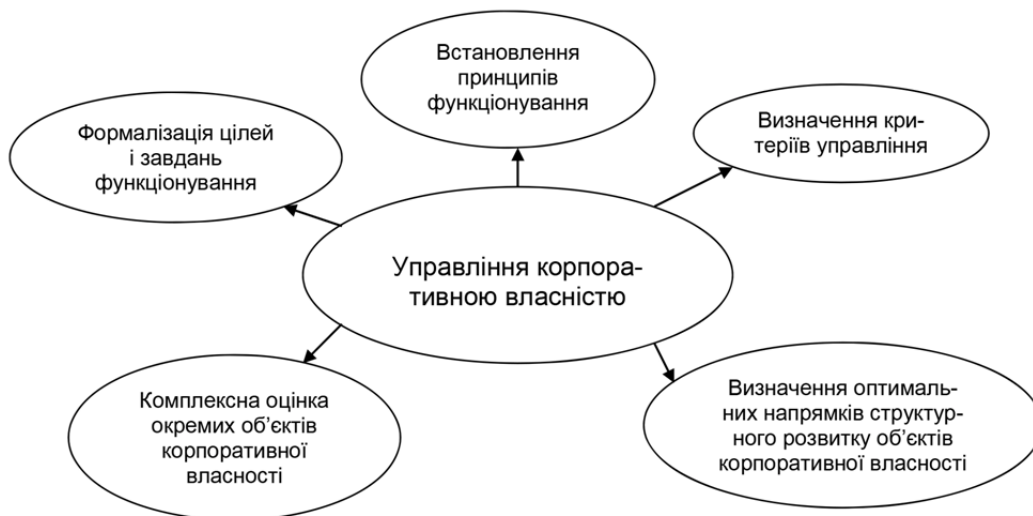

Рис. 1. Завдання управління корпоративною власністю

Джерело: [6, с.166], доопрацьовано автором

Однією з головних особливостей управління корпоративною власністю є те, що вона характеризується масштабом усупільнення, а це затрудняє реалізацію оперативних управлінських впливів керівництва корпорації на об'єкти власності. Тому одним з поширених методів управління сучасною корпорацією є «управління за цілями», де основна увага приділяється прогнозуванню майбутнього і впливу на нього, а не аналізу й діям згідно методу екстраполяції. «Управління за цілями» — це процес, який складається з чотирьох взаємопов'язаних етапів: визначення цілей, планування дій, перевірка й оцінка, коригувальні заходи [7, с. 20].

Останніми роками в Україні, як і в більшості країн пострадянського простору, підвищується роль і значимість соціально-економічного інституту інтелектуальної власності. Поступальний соціально-економічний розвиток суспільства і держави на сучасному етапі відзначається успішністю управління людськими ресурсами з метою розкриття творчого потенціалу особистості (рис. 2).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

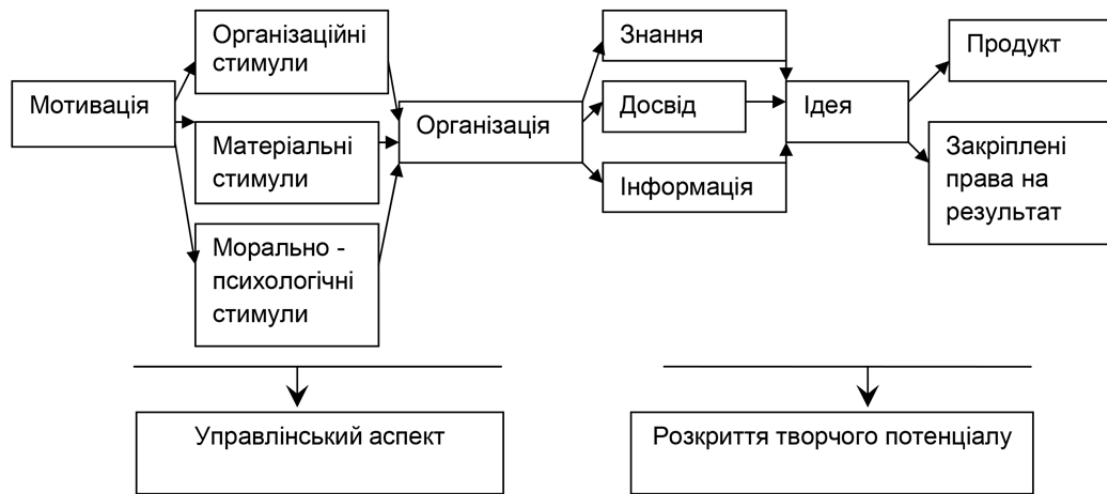

Рис.2. Схема процесу інтелектуальної діяльності
Джерело: [8, с. 38], доопрацьовано автором

На відміну від природних ресурсів – нафти, землі, вугілля та інше, запаси яких обмежені, — інтелектуальна власність є невичерпним ресурсом. Тому в останні десятиріччя вона швидко замінює традиційні матеріальні активи і стає рушійною силою економічного і культурного розвитку суспільства.

Інформаційна насиченість сучасного виробництва відображається у зростанні наукоємності створюваних продуктів і послуг, посиленні організаційної структури підприємств, зміні споживчих стандартів і, відповідно, необхідності врахування фактора часу при розробці стратегії і тактики на рівні підприємств та національної економіки в цілому.

Інтелектуальна власність – одна з найбільш важливих категорій інноваційного менеджменту, що визначає сукупність принципів, методів і форм управління інноваційними процесами. Для України одним із завдань активізації інноваційної діяльності є трансформація науково-технічних розробок в інноваційний продукт, тобто проблема комерціалізації науково-технічної сфери та вибору найбільш прийнятних способів капіталізації інтелектуального потенціалу. Організаційно-економічний механізм щодо вирішення цієї проблеми полягає у створенні спеціалізованих підприємницьких науково-технічних фірм, заснованих власниками інтелектуальної продукції.

Інтелектуальна власність – надбання українського суспільства і її ефективне використання через державне регулювання має сприяти економічному зростанню та інноваційному розвитку всіх складових держави.

Висновки.

1. Загальнодержавна власність на засоби виробництва була визначальним показником планової економіки. При переході до економіки ринкового типу Україна пройшла нелегкий шлях приватизації власності, визначення приватної форми власності головною при рівних умовах для різних форм і типів її існування.

2. Приватизаційні процеси в державі були здійснені безсистемно, похапцем, корисливо, із значними помилками і зловживаннями в частині строків, видів приватизації, законодавчого забезпечення і не дали реального результату щодо економічного зростання, інноваційного розвитку, покращення рівня життя населення.

3. Для створення дієздатної, конкурентоспроможної, інноваційно розвиненої України необхідні державне регулювання і управління процесами відносин власності на макро-, регіональному, комунальному, муніципальному рівнях, а також щодо конкретних корпорацій, малих і середніх підприємств.

Література

1. Лузан Ю. Я. Еволюція поняття «власність» / Ю. Я. Лузан, Н. П. Стецюра // Агросвіт. - 2013. - №16. - С. 29-34.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

2. Савченко В. Ф. Національна економіка : навч. посібник. 2-е вид. / В. Ф. Савченко. – Чернівці : ЧДІЕУ, 2014. – 134 с.
3. Гуськова І. В. Комунальна власність як ресурс місцевого самоврядування / І. В. Гуськова // Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - №21. - С. 144-147.
4. Снісаренко С. Г. Муніципальна власність як основа комунального підприємництва в країнах Європейського Союзу / С. Г. Снісаренко // Держава та регіони. Серія Державне управління. - 2012. - №2. - С. 191-194.
5. Клименко Н. Г. Принципи управління муніципальною власністю громади / Н. Г. Клименко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2012. - №3. - С. 205-208.
6. Теплінський Г. В. Корпоративна власність у контексті здійснення управління корпораціями / Г. В. Теплінський // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - №3. - С. 162-167.
7. Теплінський Г. В. Стратегія як основа управління корпоративною власністю / Г. В. Теплінський // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - №2. - С. 19-24.
8. Олейнікова Л. Г. Соціально-економічний аспект управління інтелектуальною власністю в Україні / Л. Г. Олейнікова // Агросвіт. - 2013. - №13. - С. 37-40.

References

1. Luzan, Yu. Ya., & Stetsiura, N. P. (2013). Evoliutsiia poniattia «vlasnist» [The evolution of the concept of "property"]. *Ahrosvit – Agrosvit*, 16, 29-34 [in Ukrainian].
2. Savchenko, V. F. (2014). *Natsionalna ekonomika: navch.posibnyk. 2-e vyd. [National economy: tutorial 2nd ed.]*. Chernihiv: ChSIEM [in Ukrainian].
3. Huskova, I. V. (2013). Komunalna vlasnist yak resurs mistsevoho samovriaduvannia [Communal property as a resource for local governments]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investment: practice and experience*, 21, 144-147 [in Ukrainian].
4. Snisarenko, S. H. (2012). Munitsypalna vlasnist yak osnova komunalnoho pidpriemnytstva v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Municipal property as the basis of communal enterprise in the European Union]. *Derzhava ta rehiony. Seriya Derzhavne upravlinnia - The state and the regions. Series: Public Administration*, 2, 191-194 [in Ukrainian].
5. Klymenko, N. H. (2012). Pryntsypy upravlinnia munitsypalnoiu vlasnistiu hromady [Principles of management of community municipal property]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo - Foreign trade: economics, finance, law*, 3, 205-208 [in Ukrainian].
6. Teplinskyi, H. V. (2013). Korporatyvna vlasnist u konteksti zdiisnennia upravlinnia korporatsiiamy [Corporate ownership in the context of management corporations]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini - Formation of market relations in Ukraine*, 3, 162-167 [in Ukrainian].
7. Teplinskyi, H. V. (2013). Stratehiia yak osnova upravlinnia korporatyvnoiu vlasnistiu [Strategy as the basis of corporate property management]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini - Formation of market relations in Ukraine*, 2, 19-24 [in Ukrainian].
8. Oleinikova, L. H. (2013). Sotsialno - ekonomichni aspekt upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu v Ukraini [Socio - economic aspect of intellectual property management in Ukraine]. *Ahrosvit – Agrosvit*, 13, 37-40 [in Ukrainian].

Надійшла 12.03.2015